

КІМНАТА-МУЗЕЙ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Володимир Гнатюк — всесвітньо відомий український фольклорист, етнограф, етнолог, літературознавець, мовознавець, славіст, публіцист, блискучий перекладач, журналіст, книговидавець і громадсько-культурний діяч, член-кореспондент Петербургської Академії наук з 1902 року, член слов'янських та інших європейських товариств, академік АН України з 1924 р. Бібліографія його наукових праць перевищує 400 найменувань. Його сподвижницького наукового й творчого подвигу ніколи не забуде український народ. Громадськість України гідно вшановує пам'ять нашого славного земляка. У рідному селі вченого Велесневі Борщівського району Тернопільської області 1969 р. відкрито меморіальний музей, 1971 р. встановлено пам'ятник. Його ім'я носить Тернопільський державний педагогічний університет (фото 1).

У нашому вузі у вересні 1991 р. було відкрито кімнату-музей Володимира Гнатюка. Експозиція музею знайомить із життєвим і науковим шляхом вченого. Він народився 9 травня 1871 р. в мальовничому селі Велесневі Бучацького повіту на Тернопільщині в бідній селянській родині. У дитячі роки потрапляє у бентежний світ народної творчості. Його чарують народні казки, пісні, легенди, перекази про історичні події України, які він захоплено слухає від свого дідуся,

бабусі, а особливо — від матері, яка знала безліч пісень, приказок, бувальщин. Із захопленням спостерігає реліктові народні звичаї й обряди, а згодом запише їх. Уже в третьому класі Велеснівської народної школи він знав біля 100 казок, пісень, анекдотів. 1889 р., навчаючись у Станіславській гімназії, В.Гнатюк записав понад 500 народних пісень, а 1890 р. оприлюднив деякі з них у часописі «Новий галичанин».

Фото 1. Пам'ятник В.Гнатюку перед головним корпусом університету його імені

Експонати знайомлять з фотографіями міст, з якими пов'язане життя В.Гнатюка, навчальних закладів, в яких він навчався, людьми, які мали великий вплив на формування його як науковця й свідомого українця, з оприлюдненими працями вченого. З 1894 по 1898 р. В.Гнатюк навчався на філософському факультеті Львівського університету, який закінчив як знаний у наукових колах фольклорист й етнограф, громадський діяч. А тому на роботу його було запрошено до Наукового товариства імені Т.Шевченка, де через рік його обирають дійсним членом товариства та секретарем етнографічної комісії і філологічної секції, якими керував І.Франко. Міцна дружба їх об'єднувала все життя. З 1895 р. В.Гнатюк активно співпрацює в журналі Франка «Житє і слово». Така ж приязнь його єднала з М.Коцюбинським, М.Грушевським.

Становлять цікавість матеріали, що розповідають про шість наукових

763594

БІБЛІОТЕКА
ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

подорожей, здійснених В.Гнатюком протягом 1895 — 1903 рр. на Закарпатську Україну, до Східної Словаччини, північних районів Румунії та південну Угорщину, в місця розселення українців, що тоді називалась Угорська Русь. Під час цих експедицій вчений працював по 14 — 15 годин на добу, зазнавав переслідувань з боку угорських властей, але мужньо поборов всілякі труднощі й перешкоди. Він записав понад тисячу творів української народної словесності, зібрав великий етнографічний матеріал, вивчав історію й культуру цього краю. Цей багатющий матеріал опублікував у шести об'ємних томах «Етнографічних матеріалів з Угорської Русі» (1897 — 1911), що викликали величезний резонанс серед вчених світу. Цими книгами, за словами відомого фольклориста Ф. Колесси, В.Гнатюк відкрив «Закарпатську Україну для українського громадянства й української науки, дав змогу вперше пізнати не тільки багатство народної творчості на українському Закарпатті, але й поклав основи для вивчення тамтешніх українських говірок та зібрав найважливіші дані для роз'яснення спірного питання про українсько-словацьку межу і взагалі про розселення закарпатських українців та їх взаємин з сусідніми народами. Це одно з найважливіших досягнень Гнатюка, його найбільша заслуга».

В.Гнатюк був одержимою людиною, феноменальної працездатності і різнобічності наукових, літературних, мистецьких зацікавлень. В умовах колоніального стану України в ту добу він бореться за розвиток української культури, виступає ініціатором й організатором громадської Української видавничої спілки, входить у склад дирекції спілки, був її секретарем і редактором, розробляв плани її видань. Завдяки Гнатюкові у цьому видавництві побачили світ кращі твори П.Грабовського, І.Франка, М.Коцюбинського, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Г.Хоткевича, В.Винниченка, А.Тесленка та ін. Світова класика заговорила українською мовою: В.Гюго, П.Меріме, О.Бальзак, Стендаль, Мопассан, А.Франс, Е.Золя, В.Шекспір, Ч.Діккенс, Д.Лондон, Ібсен та ін. Особисто він переклав і оприлюднив твори І.Тургенєва, Л.Толстого, А.Чехова, В.Короленка, М.Горького та ін.

1894 — 1903 рр. — найплідніший період у житті В.Гнатюка. Зібравши величезний фактичний матеріал, він систематизує його за жанрами і здійснює багатотомне видання українського фольклору. Було оприлюднено фольклорні збірники «Лірники. Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т.ін. про лірників повіту Бучацького» (1896), «Коломийки: У 3-х т., четвертий том не вийшов» (1905 — 1907), «Гаївки» (1909), «Колядки і щедрівки: У 2-х т.» (1914), «Галицько-руські анекдоти» (1899), «Галицько-руські народні легенди: У 2-х т.» (1902), «Народні оповідання про опришків» (1910), «Українські народні байки (звіриний епос): У 2-х т.» (1916), «Народні новели» (1917), «Народні байки» (1918); матеріали про народні звичаї та вірування: «Знадоби до галицько-руської демонології» (1904), «Знадоби до української демонології: У 2-х т.» (1912), «Похоронні

звичаї й обряди» (1912), «Народна пожива і спосіб її приправи» (1899), «Кушнірство в Галичині» (1899), «Ткацтво у Східній Галичині» (1900), «Бойківське весілля у Мшанці» (1908), «Народна пожива на Бойківщині» (1906), «Весілля в Керестурі» (1908), «Купання і палення відьом у Галичині», (1912), «Народні оповідання про тютюнарів» (1915) та ін.

1897 р. В.Гнатюк відвідав Бачку — низовина між Дунаєм і Тисою, — що тоді належала до Австрії (нині територія Югославії), де й записав надзвичайно велику кількість етнографічного матеріалу. На основі цього вчений написав ряд праць і встановив, що мова, якою розмовляють русини Югославії, — це не словацька мова, а належить до східнослов'янської групи, є одним із найсамобутніших діалектів української мови. Заслуга Гнатюка була в тому, що він допоміг русинам пізнати свою національну й культурну ідентичність. Внаслідок цієї подорожі з'явилися такі його праці: «Руські оселі в Бачці» (1898). «Словацький опришок Яношік в народній поезії» (1899), «Русини Пряшівської єпархії і їх говори» (1900), «Словаки чи русини? (Причинок до в'яснення спору про національність західних русинів)» (1901), «Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності» (1902), «Зносини українців з сербами» (1906), «Віршована легенда про рицаря і смерть» (1908), «Легенда про три жіночі вдачі (причинок до історії вандрівки фольклорних мотивів)» (1910), «Останко передхристиянського релігійного світогляду наших предків» (1912), «Національне відродження австро-угорських українців (1872 — 1880)» (1916), «Причинки до пізнання Гуцульщини» (1917) та ін.

Є ряд експонатів, що висвітлюють фольклорно-етнографічну самобутність регіонів України, демонструють характер вишивок, писанок, будівництва, вірувань, обрядів, звичаїв тощо. Тут наявний багатий фольклорний матеріал, записаний студентами університету під час фольклорних експедицій у рідному селі В.Гнатюка, на Тернопільщині та інших регіонах України.

Так окреслюється громадський і наукових подвиг видатного вченого, невмирущість духовних цінностей народу. Про це свідчить збірник матеріалів наукової конференції, присвяченій 120-річчю від дня народження В.Гнатюка «Роль Володимира Гнатюка у розвитку української національної культури» (Тернопіль, 1991), що його видала кафедра української літератури університету, який носить його ім'я.